

Meer meertaligheid in het basisonderwijs...

Ja maar, hoe? Nieuwe inzichten door meertaligheidsprojecten.

Nederland is rijk aan talige en culturele diversiteit maar toch blijft de hoofdtaal van het curriculum het Nederlands. Andere talen, zoals migranten- of streektalen spelen een kleinere (of geen) rol in het onderwijs. In dit artikel worden recente ontwikkelingen omtrent het inzetten van alle in het onderwijs aanwezige talen besproken.

Dr. Joana Duarte

is associate lector bij de NHL Stenden Hogeschool (Academie Primair Onderwijs) en assistent professor bij de Rijksuniversiteit Groningen (Faculteit der Letteren).

Dr. Mirjam

Günther is senior onderzoeker bij de NHL Stenden Hogeschool (Academie Primair Onderwijs). Ze werken samen aan verschillende projecten gericht op meertaligheid in het primair en voortgezet onderwijs.

Meertaligheid als norm, ook in het onderwijs

In Nederland heeft 22% van de bevolking een migratieachtergrond (CBS, 2016). Er zijn meer dan 120 talen in grote stedelijke gebieden geteld (Nortier, 2009). Van de bevolking heeft 3% het Fries als moedertaal (Provinsje Fryslân, 2015), 5% het Limburgs (Cornips, 2012) en 10% één van de varianten van het Nedersaksisch (Driessen, 2011). Terwijl Nederland rijk is aan allochtone en autochtone taaldiversiteit, blijft het onderwijssysteem behoorlijk eentalig georiënteerd (Kroon & Vallen, 2010). Uit internationaal onderzoek blijkt echter dat (a) meertalige leerlingen beter presteren wanneer hun moedertalen in het onderwijs erkend en gebruikt worden (Sierens & Van Avermaet, 2014; García, 2009; Cummins, 2000; Duarte, 2011), maar ook dat (b) eentalige leerlingen betere resultaten boeken wanneer ze hun taalbewustzijn verhogen en positievere attitudes ten aanzien van andere talen ontwikkelen (Candelier, 2004; Hélot, 2012). Alhoewel veel leraren erkennen dat meertalige leerlingen ondersteuning nodig hebben om beter te presteren in het onderwijs en bij gecentraliseerde toetsen (Tajmel & Starl, 2009), voelen ze zich vaak nog onzeker over hoe ze deze steun in de praktijk kunnen bieden. Dit roept de vraag op hoe wij anders met meertaligheid in het basisonderwijs om kunnen gaan?

Vragen zijn de beste antwoorden

Vanuit de NHL Stenden Hogeschool zijn door middel van workshops met leraren, directeuren en taalcoördinatoren concrete vraagstukken van basisscholen m.b.t. taalonderwijs en meertaligheid in kaart gebracht:

Hoe kunnen wij van onze school een plek maken waar minderheids- en migrantentalen een gelijkwaardige positie innemen? (School in Fryslân)

Hoe kunnen wij buurtalen in onze didactiek integreren? (School in Drenthe)

Uit dergelijke vragen van de scholen blijkt dat er verschillende behoeftes zijn m.b.t. de didactiek van meertaligheid op de basisschool:

- wens om minder scheiding tussen voertalen;
- integratie van talen in het regulier onderwijs (bv. migrantentalen, streektalen of buurtalen);
- combinatie van taalleren/meertaligheid en verwerving van vakinhoud.

Meertalig praktijkonderzoek

Met deze doelstellingen in gedachten, zijn er verschillende meertaligheidsprojecten gelanceerd door de NHL Stenden Hogeschool, vooral

De dagen van de week in verschillende talen.

op de locaties Leeuwarden en Emmen. Deze regio's worden als een natuurlijk laboratorium gezien voor praktijkgericht onderzoek over meertalige didactiek omdat er verschillende soorten talen naast elkaar bestaan: de nationale Nederlandse taal, de Friese regionale taal, de Drentse streektaal, vreemde talen zoals het Engels, de buurtaal Duits en een groeiend aantal migrantentalen. Is dit de Toren van Babel voor het basisonderwijs? Amper. In dit artikel bespreken wij de ontwikkelingen van drie projecten. Het vierjarige project *Meer kansen Met Meertaligheid (3M)*, richt zich op de ontwikkeling en implementering van een holistische aanpak voor brede meertaligheid in het onderwijs voor de middenbouw van Friese basisscholen. Het eenjarige project *Talen4all*, ontwikkelt een vergelijkbare aanpak voor de bovenbouw en is specifiek gericht op Friese basisscholen met een ontheffing voor het vak Fries. Het vierjarige project *Versterking Drents en Duits in het onderwijs*, richt zich op de ontwikkeling van materiaal en didactische kennis voor de integratie van de Drentse taal en (Duits) buurtaalonderwijs.

Meer meertaligheid in het basisonderwijs?

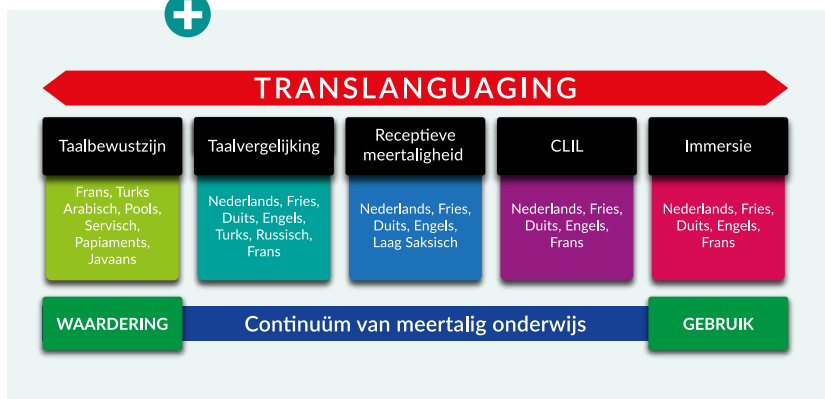
Leraren erkennen en weten wel dat een goede ondersteuning van de taalontwikkeling van alle

leerlingen cruciaal is voor hoge schoolprestaties en dat de waardering en het gebruik van thuistalen daarbij een grote rol zou moeten spelen; maar omdat ze veel van die talen zelf niet spreken, weten ze niet hoe ze dit in de klas moeten realiseren. Daarnaast vrezen ze vaak dat door het tegelijk gebruik van verschillende voertalen, hun leerlingen de talen niet van elkaar zullen kunnen onderscheiden. Dit angstbeeld is echter nooit door empirische resultaten gestaafd. Sterker nog: er zijn überhaupt geen gevallen bekend van leerlingen die de door hen gebruikte talen niet meer van elkaar konden onderscheiden (Sierens & Van Avermaet, 2014). Ook bestaat er de angst, dat leerlingen de voor de leraar onbekende talen gebruiken om te roddelen, waardoor de leraar de controle over de klas sneller verliest. Onderzoek over het gebruik van migrantentalen in het klaslokaal toont echter aan dat kinderen hun thuistalen vooral gebruiken om te leren en om over schoolopdrachten en -thema's te spreken (Rosiers, 2016; Jordens, 2016).

Ja maar, hoe?

In de projecten wordt bottom-up gewerkt: leraren en onderzoekers ontwikkelen samen meertalige activiteiten als 'antwoord' op de vraagstukken van de scholen. Het gaat hierbij niet enkel om taalvaardigheid in een bepaalde taal maar om een continuüm van meertaligheid dat zich beweegt tussen de waardering van talen en het gebruik als voertaal zoals afgebeeld

Afbeelding 1. Holistisch model voor meertaligheid in het onderwijs

Taalportret

Bedenk welke talen/dialecten jij met je familie, vrienden, buren, leerkrachten, etc. spreekt en welke talen je leuk vindt of misschien nog zou willen leren. Welke kleuren vind je bij deze talen passen? Bijvoorbeeld de taal voor liefde is rood en zit in je hart, de taal voor schelden is zwart en zit in je arm. Kleur het onderstaande poppetje zo in dat al jouw talen erin voorkomen. In de legenda naast het poppetje geef je aan welke kleur voor welke taal staat. In de regels bij 'toelichting' kun je meer uitleg geven over je talen en kleuren.

Legenda	
[Red]	= liefde - Fries
[Rainbow]	= Vreemdheid - Fries
[Black]	= Woede - Fries
[Grey]	= irritatie - Fries
[Blue]	= Verdriet - Fries
[Union Jack]	= Fries
[Union Jack]	= nederlands
[Union Jack]	= engels
[Purple]	= angst - Nederlands-
[Purple]	oerschrikt Fries
[Purple]	Vanalles

Taalportret

Bedenk welke talen/dialecten jij met je familie, vrienden, buren, leerkrachten, etc. spreekt en welke talen je leuk vindt of misschien nog zou willen leren. Welke kleuren vind je bij deze talen passen? Bijvoorbeeld de taal voor liefde is rood en zit in je hart, de taal voor schelden is zwart en zit in je arm. Kleur het onderstaande poppetje zo in dat al jouw talen erin voorkomen. In de legenda naast het poppetje geef je aan welke kleur voor welke taal staat. In de regels bij 'toelichting' kun je meer uitleg geven over je talen en kleuren.

Legenda	
[Red]	= palestina
[Red]	= nederlands
[Yellow]	= engels
[Blue]	= afghanistan
[Purple]	= indk
[Blue]	= fries
[Green]	= syrië
[Orange]	= spaans
[Purple]	= turkis
[Green]	= rusie

Voorbeelden van ingevulde taalportretten

in afbeelding 1. Hieronder volgt een voorbeeld van elk van deze benaderingen.

Taalbewustzijn

Voor de bewustwording van talen in de omgeving en het reflecteren op het begrip taal, hebben de Friese leerlingen taalportretten ingevuld. Het taalportret laat zien welke talen de leerlingen al kennen, welke ze nog willen leren en waar in hun lichaam de taal zit, bijvoorbeeld in het hoofd, hart of handen.

Taalvergelijking

Voor taalvergelijking is het werk met cognaten, oftewel woorden in verschillende talen die een gezamenlijke etymologische oorsprong hebben, geschikt. Voor zowel de Friese als de grensregioscholen ontwikkelden we verschillende activiteiten rondom overeenkomsten en verschillen tussen talen. Dergelijke cognatentabellen zoals hieronder zijn geschikt voor elk vak om de kernbegrippen van een bepaald thema samen te vatten in zoveel talen als gewenst. De overeenkomsten en verschillen

tussen talen worden op orthografisch (spelling), fonetisch (klank) en/of semantisch (betekenis) niveau ontdekt en door middel van kleuren geïdentificeerd.

Luistertaal

Luistertaal is een vorm van meertalige communicatie waarbij mensen met verschillende talige achtergronden beiden hun eigen taal spreken en elkaar toch verstaan (ten Thije, 2010). Bij deze vorm van asymmetrische communicatie gaat het om de ontwikkeling van receptieve vaardigheden en het oefenen van taalleerstrategieën. Met de projectscholen hebben wij diverse coöperatieve opdrachten ontwikkeld, waarbij leerlingen met verschillende taalachtergronden elk in hun eigen taal communiceren waarbij ze gezamenlijk opdrachten oplossen (b.v. een schat in een doolhof vinden). Terwijl de Friese leerlingen vaak Fries en Nederlands gebruiken, gebruiken de grensregioleerlingen juist vaak Nederlands en Duits. Bij deze opdrachten leren leerlingen woorden en structuren receptief te herkennen en in hun eigen taal antwoord te geven. Ze ontwikkelen zo positieve attitudes ten aanzien van de andere talen en verwerven op een speelse manier taalleerstrategieën.

De taal van mijn gevoel is het Fries

Engels	Fries	Duits	Drents	Nederlands	Taal X
sheep	skiep	Schaf	schaop	schaap	
cheese	tsiis	Käse	kees	kaas	
together	tegearre	Zusammen	saomen	samen	
way	wei	Weg	weg	weg	

Voorbeeld cognatentabel

CLIL* in het buurtaalonderwijs

Het leren van een vreemde taal kan met het leren van een zaakvak worden gecombineerd. In het Drentse project leren alle Pabo-studenten over de CLIL-methodiek en experimenteren zij met toepassingen in het kader van buurtaalonderwijs. Voor het profiel Natuur en Techniek ontwikkelen studenten Nederlandstalige lessen

voor Duitse basisscholen gericht op de lesinhoud bij zaakvakken en op Nederlandse woordenschat. De lessen integreren zo onderzoekend leren met taalleermethodieken, waarbij voor de leerlingen het gebruik van de taal in concrete communicatieve situaties centraal staat.

Onderdompeling

De verschillende talen worden binnen de projecten ook als voertalen gebruikt. In Fryslân het Fries, het Engels en het Nederlands en in Drenthe het Drents en het Duits. Verschillende online-leertools worden hiervoor ingezet. Voor het leren van het Fries gebruiken de scholen overwegend de Spoar 8 methode. Dit wordt binnen het 3M-project verder uitgebreid met Nederlands, Engels, Pools, Arabisch en Tigrinya. Materiaal voor het leren van het Drents is te vinden op www.wiesneus.nl en voor het leren van het Duits op Nederlandse basisscholen op www.werdeinschlauberger.de.

Welke lessen hebben wij tot dusver geleerd?

De projecten zijn in het beginstadium. Toch hebben wij al een aantal belangrijke lessen geleerd, namelijk:

- 1) Meertaligheid moet niet als een taak bovenop de andere dagelijks onderwijstaken worden gezien maar vanzelfsprekend in alle activiteiten worden geïntegreerd;

- 2) Scholen moeten het traditionele onderdompelingsonderwijs met andere benaderingen aanvullen.

Mede dankzij onze projecten hopen wij onze kennis en ervaring op het vlak van *meertalig onderwijs voor iedereen* de komende jaren verder uit te breiden en te delen, niet alleen in het noorden van het land maar ook in de rest van Nederland. ☺

*CLIL staat voor Content and Language Integrated Learning

+ Bronnen

Voor meer informatie over meertaligheid in het onderwijs:

- Duarte, Joana, & Günther-van der Meij, Mirjam (2018). Drietellige basisscholen in Friesland: een gouden greep in tijden van toenemende diversiteit? In Orhan Agirdag & Ellen-Rose Kembel (Eds.), *Meertaligheid en onderwijs: Nederlands plus* (pp. 90–102). Amsterdam: Boom.
 - LPTN (2017) *Ruimte voor nieuwe talenten. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool*. Utrecht: PO-raad
 - Rutu Foundation (2016) *Translanguaging. Een pedagogische strategie voor meertalige klassen*. Utrecht: Universiteit Utrecht
- Voor de complete bronnenlijst: <http://www.3mproject.nl/demeertaligeschool/bronnen>

ADVERTENTIE

Cadeausuggestie voor taalliefhebbers

€ 13,99

De leukste media-uitglijers uit het tijdschrift Onze Taal

Te koop in de boekhandel en te bestellen via www.onzetaalwebwinkel.nl.